

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előzetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6 "
Negyed évre . . . 3 "
Egy szám ára 24 fill.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Kiadótulajdonos és szerkesztő:

VERES JÓZSEF. | HAJTS BÁLINT.

Felelős szerkesztő:

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 "
Negyed oldal . . . 4 "
Nyolczad oldal . . . 2 "

Boldog új-évet!

A vándor utas, ki fáradságot nem ismerve, akadályoktól vissza nem rettenve csüggedés nélkül halad útján a kitűzött cél felé, közben-közben, midőn őt vándorlásában egy-egy napnak estalkonya pihenésre inti — leteszi vándorbotját s egy fohászszal nyugalomra hajtja fejét, hogy másnap újult erővel folytassa az utat. S midőn az új reggelen, az enyhet adó s üdítő álomból felszerkenve ismét kezébe veszi a vándorbotot, hogy hegyes-völgyes útjának, eddigi fáradságai árán az előző nap estalkonyaig elért egyik pontjáról tovább haladjon, miközben az időjárást szemléli: talán egy percre elmerengve a már megtett útnak élményein, egész önkéntelenül tekint egyrészt vissza a mögötte elmaradt s lábainál elterülő völgynek ösvényére, melyen eddig haladva, útjának ez újabb magaslatára eljutott, másrészt pedig előre, a reggelnek szürke ködéből — mint fátyolból — kibontakozó tájakra, hogy annak újabb fáradságot ígérő, de őt mégis kitűzött céljához közelebb vivő ösvényére lépjen. S a másik percben már előre lép, kezében a vándorbottal, szívében a cél közelségének biztos tudatából származó reménységnek édes érzetével, nem félve az útnak fáradságaitól, vissza nem rettenve ennek viszontagságaitól.

Az elmúlt 1903. esztendőnek küzdelmei, fáradságai árán mi is ide érkeztünk, Istennek segítségével, vándorutunknak emez egyik kimagasló pontjához: az 1903. év utolsó, illetve az 1904. évnek első napjához.

Kövessük ama vándor utas példáját; vessünk egy tekintetet a már megtett útra: az elmúlt 1903. évnek fontosabb eseményeire. Itt a mindjobban élénkülő belmissziói mozgalmak, az összetartás és tömörülésben rejlő erőnek tudatából származó szervezkedések a lelkészek, tanítók ügyé-

nek tárgyalása és egyéb kevésbbé jelentős egyházi kérdések mellett, főleg ama nagymérvű s messze széles körre kiható mozgalom vonja magára figyelmünket, a mely a magyarhoni protestáns egyháznak országos törvényekben gyökerező jogainak megvédelmezése s ezeknek minden vonalon érvényre emelése céljából országszerte megindult s mely mint az 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtásának kérdése behatolt a törvényhozás Házába is.

Nem lesz talán érdekel nélkül való, ha ezen felette fontos ügynek fejlődéséről lapunkban egyet-mást elmondunk s olvasóinkkal — már csak az emlékezetnek okáért is — egy kis kulissza titkot közlünk.

Mert ne gondolják kedves olvasóink, hogy ez a nagy horderejű kérdés talán csak úgy incidentaliter került az ország színe elé s a Háza. Megelőzte ezt mindennek előtt e lap nagyérdemű szerkesztőjének szünet nélküli agitálása, ki ép e lapban, mint ama „kiáltó szó“ intett, sarkalt, követelt s buzdított. A mig Veres József az egyházi lapban dolgozott az 1848 XX. törvénycikk érdekében, addig a napi lapok közt a „Magyar Szó“-ban jelentek meg fulminánsul fulminánsabb cikkek, a melyekkel ugyan csak döngöttük Bizancz kapuit. A sok cikknek meg lett az első eredménye: felébresztettük a közvéleményt. S a mig eddig az egyházi lapokban irt cikkekre senki sem akart ügyelni, addig most egyszerre figyelmessé lett az 1848. XX. törvénycikkre az akkori kormány feje, az országgyűlési pártok s az egész Ház. S mivel főleg a „Magyar Szó“-ban dörjedelmes cikkek sürgették e kérdésnek mielőbbi tisztázását s mivel ezen követelés oly formában tűnt fel, a mely eltussolást nem tűr, tárgyalások indultak meg egyrészt a kormánypárt és a néppárt vezetői, másrészt a „Magyar Szó“ fele-

lős szerkesztője között. S a tárgyalások szépen mentek. Pályi Ede dr. oly diplomáciai ügyességgel képviselte érdekeinket, hogy a néppárt s így a klerikalizmus képviselői készeknek nyilatkoztak arra, hogy az 1848. XX. t. cikket végre engedik hajtani, útjába gátat nem vetnek. Ennek ellenében Pályi Ede megígérte, hogy a protestánsok nem opponálnak a kath. autonómia ügyének rendezésénél. Így mi, kik tudtuk a kullissa titkokat a legszebb reményekkel voltunk eltelve már biztosra s vettük az 1848. XX-nak végrehajtását.

S ekkor, a midőn minden ily szépen el volt rendezve — holmi pártérdekekből — jónak látta evang. egyházunk egyik jelese a „letúvást.“ A nyilvánosság előtt ismeretes felszólalásával a dolgot teljesen elrontotta s a már biztosnak hitt eredményt — megsemmisítette. Az így elrontott dolgot aztán nem lehetett többé reparálni. Nem volt erre képes még az a hatalmas, történelmi igazságokkal ékes beszéd sem, melyet Veres József mondott a Házban. A csatát elvesztettük. Újra kellett kezdeni. S újra kezdtük, mert megnyugodni nem tudtunk. A zászlót most a két prot. egyház vezetősége vette kezébe. Épp a napokban látott napvilágot az a hatalmas munka, a mit ez végzett. Most aztán újra fegyverzetten újra csatasorokban áll a két prot. egyház.

Szivünkben a sok sérelem, jogtalanság s erőszak okozta elkeseredés, lelkünkben követeléseink törvényes és jogos voltának tudata, körülöttünk a már-már tarthatatlanná vált egyházi viszonyoknak gyors orvoslást sürgető, kényszerítő hatalma — ez mind csak fokozza a haronak tüzét, a mely hogy élet-halálharc lesz, jól tudja mindenki! . . .

Ime így tekintünk múlt után a jövőbe. Így fordítjuk tekintetünket az ó és új év mesgyéjén a még köd homályba vesző tájakra — miként ama vándor.

Mi vár reánk ott? . . . Mit rejt számunkra az új esztendő? . . . Miként a vándorra az új út: új fáradságot, veszélyt és viszontagságot hoz, úgy reánk, ez új évben új küzdelem, kétség és új harc várakozik.

De miként ama vándor, veszélyt nem ismerve, fáradságtól nem félve, tovább halad — az ő célja felé, úgy nekünk is minden habozás nélkül, csüggedetlenül, kell törnünk a mi célunk

felé, az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtásához. Új küzdelem, kétség és harc árán, de szívünkben az igaz ügy győzelmének biztos tudatával, s a cél közelségének édes reményével! . . . Csak előre! . . .

Igy küzdjünk, harcoljunk egy sorban és így reméljünk, — akkor győzni is fogunk. — A vándor halad — biztos léptekkel a cél felé . . .

Boldog új esztendőt!

Gergelyi.

MOHÁCSY LAJOS,
evang. körlelkész.

Az énekügyi bizottság dolgáról.

Arról a bizottságról szólok, melyet az evang. egyház-egyetem egy magyar énekeskönyv szerkesztésére megalakított.

Már ez a cím is mutatja, hogy nem az egyházi énekről akarok írni, annál kevésbé az egyházi zenéről. Isten ments! Kikaptam én ezért mindjárt frissiben Kálmán Farkas barátomtól, mikor ebben a tárgyban először és egyszersmind utólszor felszólaltam, pedig végre is a dolog fundamentomára nézve igazam volt: a magyar prot. egyház mind a két felekezete hűtelen lett a magyar egyházi zenéhez. A mieink ezt őszintén bevallották, mint hogy el sem tagadhatták. A kálvinista testvérek részén is hiába feszítette a mellét Kálmán Farkas barátom, mert bizony elpártoltak ők is a magyar egyházi zenétől azzal, hogy a francia zoltárokat behozták. Maga Kálmán Farkas is bevallotta, hogy mily nehezen tudták meghonosítani a magyar ref. egyházban a zoltárok francia melódiáit! Maga Szenczi Molnár Albert kétszer jött haza tanítani, de csak nem ment. Nem áml de nem azért mert kóta nem volt hozzá, hanem azért, mert idegen volt. Minden nemzet a maga véréből született melódiák szerint énekel s a hol már nem így van, ott természetesen idegen hatások idézik elő az elváltozást, mert a nép éneke nem internationalis dolog. A francia zoltárokat nagyon nehezen vette be a jó magyar kálvinista természet, de miután már beleoltották, többé nem tudnak, nem is akarnak tőle szabadulni. Ha énekes könyvük másik részét, az úgy nevezett dicséreteket mind magyar énekből állítanák is össze, a francia bélyeg rajtuk marad örökre a zoltárokkal.

A mi dolguunk még rosszabb. Mi németül meg szlávul fogunk énekelni. Jól látom én azt már előre.

No de hát nem akarok ebben a tárgyban még egy cikket írni. Az első is reménytelen hangon volt írva. Azóta egy hosszú, tartalmas és na-

gyon tanulmányos eszmecsere folyt le a nyilvánosság előtt, de eredménye a magyar egyházi ének reformjára, vagy helyesebben restaurálására nézve nagyon csekély lesz, mert már is szláv énekek hatásos nyomulnak előtérbe a német mellett.

Bizony németül és még szlávul is fogunk mi magyar lutheránusok énekelni, magyar melódiára mentől kevesebbet. Előre vetette ennek árnyékát a dunántúli magyar énekeskönyv ügye. Fáztam ettől, azért többszöri felszólalásra sem akartam engedni magyar chauvinista álláspontomból s munkásságomat csak magyar irányban akartam felajánlani.

Azóta már rezignáltam. Egy fecske nem csinál nyarat. De hát azért miért vesszen kárba tehetségem, ha azzal a magyar istentiszteletnek valamit használhatok?

Mikor az énekügyi bizottságba a tiszai egyházkerület részéről kiküldtek, elhatároztam, hogy nem ragaszkodom többé munkásságomat tekintve a magyar melódiák kizárólagosságához, hanem buzgón közreműködöm s megírom a mit rám biznak, akár lesz az magyar melódiára alkalmazva, akár nem.

Tartoztam ezzel a nyilatkozattal a soproniaknak.

Már most hát itt vagyok és dolgozni akarok.

Hanem tisztelt énekügyi bizottság, engedjétek meg, hogy egy aggodalmamat kifejezhesse.

Mióta az énekügyi bizottság megalakult, egy teljes hosszú esztendő múlt el; már azóta kétszer jöttünk össze és jóformán semmit sem csináltunk.

Ez az, a mi engem aggaszt. Meddig fog ez elhúzódni? Megérem-e én azt, hogy én is dolgozhassam valamit?

A hatvanadik évet betöltöttem. Hatvan év az élet véghatára; a mi azontúl van, az már csak kegyelmes ráadás a Gondviselésből.

Nem sok időm van hátra, kedves tagtársak! és ugyanezt mondhatom Sánta Károly barátomról, a ki pár évvel még idősebb, mint én.

Hát nem jó volna ennek a két költőnek hasznát venni, a mig élnek és ép erőben vannak?

Gondoljátok meg ezt és fogjatok munkához végre-valahára.

Mert az, a mit eddig tettünk, semmi.

Az első összejövétel alkalmával valami munkaprogrammféle létesült, az t. i., hogy a dallamokat és az ének-szövegeket össze kell írni. Ezt is csak úgy általánosságban mondták ki. A második összejövételkor (1903. nov. 11.) már csak az énekszövegről volt szó. Ha jól emlékszem Payer collegám olvasott fel egy cimlajstromot. Az értekezlet annyira tárgyaltalan volt, oly kevéssé volt előkészítve, hogy még jegyzőkönyvet is alig lehetett felvenni róla.

Hát ez így nem jól van.

Miután a mi dolgunk sehogy sincs előké-

szítve, engedjék meg tagtársaim, hogy erről egyet-mást javaslatkép elmondjak. Az énekügyi bizottság elé akartam beterjeszteni, tehát zárt körben a tagokkal közölni, de többek tanácsára, kiknek szándékomat felemlítettem, a nyilvánosság elé hozom, hogy mások is hozzá szólhassanak.

Hogy az énekügyi bizottság munkája megindulhasson s ez a munka eredményhez vezessen, ahhoz mindenképp előtérbe kell hozni a gyűjtés szükségét. Arról nem is szólok, hogy a gyűjtés két csoportra oszlik: dallamok és szövegek két külön csoportjára; erről nem is szükséges szólanom, mert ezt már a bizottság is kimondta. De hát nem elég ezt kimondani, a gyűjtés munkáját be kell osztani a szakértők között, hogy mindegyik tudhassa, mivel foglalkozzék; ezt pedig megelőzi a tárgy szerinti specifikálás s az eljárás módjának megállapítása.

Vannak régi gyűjtemények nyomtatásban és talán kéziratban is, egyes könyvtárakban, vagy magánosoknál. Ezekhez hozzá kell férni. Pl. Kálmán Farkas barátomnál igen becses énekgyűjtemény van. Valakit meg kell bizni azzal, hogy tegye magát érintkezésbe vele s vizsgálja át a gyűjteményt. Vannak már előmunkálatok is. Egyesek már korábban foglalkoztak énekgyűjtéssel. Ilyen volt pl. a megboldogult Mikolits Gyula eperjesi elemi isk. tanító, a ki egy terjedelmes énekgyűjteményt állított össze. Utánna kell nézni, hogy a család tagjai közül kinél van

Ehhez a dologhoz nem értek, mert ebben teljesen járatlan vagyok. De ha én a laikus is tudtam már egypár példát idézni, annál inkább kell tudniok a szakértőknek, mit hol lehet találni s mit kell felhasználni. Ki kell osztani köztük a szerepet s lássanak hozzá a gyűjtéshez.

De, uraim, ne úgy, a mint eddig tették. Ne cimlajstromokat irjanak össze. Ez semmi

Akármilyen furcsának látszik is, ki kell mondanom, hogy a gyűjtés munkájához legelőször is írások kell, vagyis rossz magyar szóval élve: írások, még pedig nem egy, hanem sok.

Mert ki látott olyan munkát az ég alatt, a melynek még az anyaga sincs meg! Az az anyag pedig nincs meg, a melyik nincs a kezemenél. Hiába mondják pl. nekem, hogy Gálszécsi István 1536-ban megjelent énekeskönyve, vagy az 1593-iki Bárta énekeskönyv, vagy az 1636-iki Rakóci György-féle öreg Gradual itt, vagy ott abban a könyvtárban megvan, még az is hiába való dolog, ha egy szakértő a belőlük kiválogatott darabokról cimlajstromot állít össze, mert cimlajstrom után nem foglalkozhatom egyetlen egy darabbal sem.

Az énekügyi bizottság munkájának anyagát darabról-darabra le kell másoltatni, mert hiszen csak így lehet összegyűjteni. Ehhez pedig első sorban másolóknak szükségesek. Ezt a gépies

terhes munkát nem végezhetik a szakértők. Sok kéz kell hozzá sokfelé, mindenütt, a hol az össze-
gyűjtendő anyag található. Ezt pedig meg kell
fizetni, mert ezt ingyen nem csinálják meg azok,
a kiknek a munka szellemi tartalmához semmi
közük, hanem végzik a dolgot a kijelölés szerint
gépiesen. Ezért szükséges, hogy a bizottságnak
egy kis házipénztára legyen, mert minden 5—10
koronáért nem szaladgálhatunk az egyetemes gyű-
lés színe elé, de még a központi pénztárhoz sem.
A bizottság elnöke aztán a szakértő gyűjtő jelen-
tése szerint a másolásért fizetendő apró összege-
ket időről-időre, a mikor szükség van rá kiutal-
ványozza.

Csak így mehet a dolog gyorsan egymásután
és parallel is egymás mellett, mindenütt, a hol
ilyen munka foly. Még a másolás a l a k j á r a
is tekintettel kell lenni, hogy az összegyűjtött
anyag rendesen összeállítható legyen.

Mikor a munkaanyag már össze van gyűjtve,
akkor nyomban rá következik a sokszorosít-
ás; le kell litografáltatni, vagy ki kell nyomatni,
legalább is annyi példányban, ahány tag van, hogy
mindenkinek meglegyen, mert hiszen csak így le-
het foglalkozni vele, így lehet dallamokat és az
énekszövegeket tanulmány tárgyává tenni.

A lemásolt anyag összeállításában azonban
már kezdettől fogva bizonyos rendet kell tartani,
azért szükséges, hogy előre meg legyen állapítva
a keret, a mibe a szakértők az egyes darabokat,
csoportosítva, beleilleszthessék. A keretet pedig az
egyházi év és a speciális alkalom adja meg, pl.
karácsony, husvét, pünkösd, temetés, úrvacsora-
osztás stb. Az összegyűjtött anyagot ekképen cso-
portosítva kell összeállítani; lemásoltatni és sok-
szorosítani.

Ez a gyűjtemény két kötetből fog állani, az
egyik a dallamokat foglalja magába, a másik a
szövegeket. Azért czélszerűbb mind a dallamot,
mind a szöveget külön-külön összeállítani, hogy a
zeneszakértők és a szöveggyűjtők külön külön mű-
ködhessenek s ne szoruljanak minduntalan egy-
másra. Tőlük aztán a revisorok kezébe kerül a
dolog, a kik a szöveg dallamát s a dallam szöve-
gét megjelölik. A dallam homlokán hivatkozás lesz
a szövegre és megfordítva is. Ezt egyszerűen szá-
mozással lehet megjelölni a két külön gyűjtemény
darabjainak sorszámára szerint.

A gyűjtemény természetesen sokkal több da-
rabot fog magába foglalni mind a két kötetében,
mint a mennyi szükséges lesz.

Ezután következik az összegyűjtött anyag fel-
dolgozása: a válogatás és az ezzel járó bírál-
lat. Ehhez minden tagnak lesz hozzászólása, azért
kell, hogy minden tagnak otthon is kezeügyében
legyen az egész gyűjtemény.

Ha már meg lesz állapítva, hogy mi kerül
bele az énekes könyvbe s miben van hiány?

akkor jön aztán az alkotó munka, mert a mit
idáig végez a bizottság, az csak gyűjtő munka.

Az alkotó munka lesz az énekes könyv meg-
szerkesztése.

A bíráló útján megállapított tartalom kettős
természetű: zenei és költői. Lesznek szöveg nél-
küli dallamok, melyek egyházi énekekre alkalmasak,
vagy egyenesen egyházi célra készültek, de szö-
veg nélkül; ezekre szöveget kell csinálni. Továbbá
lesznek olyan egyházi dallamok felvéve, melyek-
nek idegen nyelvű szövegük van. Ezeket magyarul
kell megalkotni (nem l e f o r d i t a n i, mert ez
abszurdum. Versfordítás nem létezik. Az idegen-
verset újra kell megalkotni magyarul; lefordítani
verset nem lehet. Van benne elég nagy gyakorla-
tom!) Ami már most a szöveggyűjteményt illeti,
itt elsősorban a r é g i é n e k e k jönnek tekin-
tetbe. Lesz ezek közt több értékes darab, de nyelv-
ük elavult, versalkotásuk gyarló. Ezeket át kell
dolgozni.

A bizottság költő tagjainak tehát a következő
dolguk lesz:

1. Régebbi és újabb dallamokra szöveget
írni (hangjegyek vagy versmérték-jegyek szerint);
2. Idegen szövegeket magyarul megalkotni;
3. Régi énekeket átdolgozni.

Ezt a munkát várom én és várja Sántha
Károly barátom és mindazok, a kik a versköltés-
hez értenek és ebben a munkában részt venni
akarnak. Erre a munkára pedig csak akkor ker-
ülhet a sor, ha a gyűjtés már végbe ment s a
szerkesztés megindul.

A magyar énekeskönyv megszerkesztésére
nézve, tekintve a dolgot mint egészet, nem vagyok
egy véleményen azokkal, a kik azt látják, hogy
két énekes könyv fog létrejönni, t. i. egy külön
énekes könyv az átmeneti egyházak és egy a
tözsgyökeres magyar egyházak számára.

Az egyházegyetem bizottsága csak e g y s é-
g e s munkát végezhet; gondja lesz mind a két-
féle irányzatra. Megcsinálja a maga egységes, de
bőrtartalmú könyvét, csinál egy, a mai kor szín-
vonalán álló G r a d u á l t, ebből aztán a dunán-
túli és az alföldi tiszta régi magyar egyházak
számára kiválik egy k i s e b b é n e k e s
k ö n y v, úgy szintén az átmeneti egyházak szá-
mára is.

Tehát nem két magyar énekes könyv lesz,
hanem h á r o m; az egyházegyetem magyar
Graduálja és a két kivonat. És ez így van jól
és helyesen.

Ezeket akartam a magyar énekeskönyv dol-
gáról — nem rendszeresen, hanem csak ötletsze-
rűen — elmondani. Lehet, hogy egyben-másban
némelyek élesebben, helyesebben látnak, szóljanak
hozzá, sőt jobb lesz, ha rendszeres munka prog-
rammot készítenek s azt mint javaslatot a bizott-
ság elnökének benyújtják. Én ezt a cikket csak

azért irtam, hogy figyelmet költsek fel vele s végre eredményhez jussunk. Mert legfőbb vágyam, hogy végre munkához jussak.

A gyűlésben nem vehetek részt, mert az egyházi énekügy dolgában teljesen járatlan vagyok, de kijelentem, hogy a mit a fent érintett szerkesztői munkából rám bízna, azt egész buzgósággal s igaz lelki gyönyörűséggel fogom elvégezni.

Hát Nagytiszteletű Bizottság, adj munkát! mert hatvan éves elmúltam, nem sok időm van már.

CSENGEY GUSZTÁV.

Temetés naplementekor.

(Az „Erluchtung“ gyűjteményből. Fordította: Pekár Károly.)

Mint hó napunk, fényes útja végén
Fénymosolyt szór, aztán letűnik,
S a harmatot az esti lég hűsén
Bágyadt szirmok mohón szürcsölik:
Ugy merül le, szép pályája zártán
Sir' éjjébe a föld' vándora; —
Isten' kegye fénylik még az arcán,
Mint az égnek rózsás alkonya.

Most eltűnik, — és a sir' békéje
Enyhet nyújt a terhes nap után,
A fáradtnak csöndes siri éjje,
Gond és bú már nem kel nyomdokán.
Az ég felé — nem sejtett gyönyörben —
Száll a lélek, mely hazát cserél —;
Mert a nap csak itt tűnt el szemünkben,
Túloldalon fénylik, — újra kél.

Elhúnyt ugyan, de egy jobb életre
Tört a lelke, — tökélyt szomjazott,
Mily szép sors lett számára rendelve,
Ki oly rövid időn át fáradott!
Oh, mint fogja a szender enyhíteni,
S közdés után most a nyugalom!
Semmi gond se fogja őt rémitni,
Pihenés van már csak a soron.

Tiszta hála könyei peregnek
A kedvesnek sirja kövére. —
Emlékét megőrzik nemes lelkek,
Jambor hűség volt az erénye, —
Kötelesség-érzet volt vezére,
És jót tenni vágyott szüntelen;
Istenes volt az ő egész élte,
Istenben is múlt ki csöndesen.

Most ő, ki az égi bért kereste,
Áhítván a tökély' hazáját,
A győzőknek koronáját nyerte,
Nemes lelkek' legszebb jutalmát.

Údv neki ott! A szép célt elérte,
Hol az erény nyer csak koszorút,
Hol borongós útunk után végre
Örök tavasz él, s nem lát borút.

Nem válunk el egymástól örökre,
Bár a sírnak éjje oly sötét —,
A válás csak itt hoz bút szivedre,
Ég gyógyítja majd minden sebét.
Siron tul felleljük kedvesünket,
A kit előbb elvitt a halál;
Keservkönny már nem éri szemünket,
S minden panasz orvoslást talál.

Nyugodj békén, fáradt porhüvely te,
A sir' sötét, csöndes ölében,
Míg a mennyben örül fényes lelke,
Szép jutalma boldog érzetében.
Nyugodj, a míg megjő majd a napja,
Mely minket is az égbe inthet,
Hol nincs már, ki bánatát siratja,
S viszontlátjuk ott kedvesinket!

Olvasóinkhoz.

Az utóbbi időben több ízben megesett, hogy lapunk némely száma elkésve jutott olvasóink kezébe. A késedelem okát többféle nyomdai akadályok képezték. Mi sajnáltuk legjobban, hogy azon nem segíthettünk. Kötelességünknek tartottuk ezt megjegyezni egyrészt a magunk mentségére, másrészt t. olvasóink megnyugtására. Gondoskodtunk azonban arról, hogy a lap előállításában és szétküldésében többé fennakadás ne álljon elő.

Egyben kérjük t. olvasóinkat, hogy esetlegesen mégis beálló hasonló esetben a szerkesztőséget erről levelezőlapon értesíteni sziveskedjenek.

A SZERKESZTŐSÉG.

BELFÖLD,

Lelkész beiktatás. A sikatori (veszprémi egyházmegye) gyülekezet újonnan választott szép tehetségű lelkészének, H o r v á t h Sándornak beiktatása most vasárnap, dec. hó 20-án volt szép, bensőségteljes ünnepség keretében. Jó szívű, szelid, nemesen érző lelkipásztort és gyakorlott kezű egyházkormányzót nyert a gyülekezet H o r v á t Sándorban.

Próbaszónoklások. Az újonnan szervezett zalaegerszegi missiói egyház lelkészi állására pályázók közül Király Mátyas eőri szigeti, ifj. Porkoláb Gyula pesti segéd- és Tóth Kálmán homokbödögei lelké-

szek lettek kijelelve próbabeszéd tartására. Mint értesülünk, a beszédek folynak: a hívek ez ideig ifj. P o r k o l á b Gyula személye körül látszanak csoportosulni.

A király Z s i l i n s z k y Mihály vallás-és közoktatásügyi miniszteriumi államtitkárnak, buzgó és kitünő szolgálatai elismerésül a Lipótrend középkeresztjét díjmentesen adományozta.

Iskola és tanásterem avatás. A szépen fejlődő, virágzásnak indult pápai ev. egyház legutóbb gyönyörű emeletes iskolát és tanástermet épített A földszinten két szép, tágas tanterem van, az emeleten pedig egy hatalmas terem: a tanács és diszterem. Gyurátz Ferencz püspök, pápai lelkész most adta át rendeltetésének ezt a hatalmas alkotást, melynek dicsősége — de fáradalma is — az ő nevéhez fűződik.

Egy kis nyelvkérdés Túrócából. Panaszkodnak a jó túróciák! Mi a bajuk szegény elnyomottaknak? Megfelel rá a „Církevné Listy“ 1903. évi decemberi száma. A cikk címe ez: „T ú r ó c b ó l.“ S itt az ember bizonyára valami dicső szláv cselekedetről várna beszámolót és — óh mily csalódás! — a magyar anyanyelvű hívek magyar nyelven szeretnék imádni és dicsérni Istenüket a templomban. Ezt kívántak és — horribile dictu! — ez teljesült! Túrócban!!! Ez a nagy botrány, ezért panaszkodnak a jó túróciák.

„December 6-án a ruttkai leányegyház gyűlést tartott, melynek fő tárgya volt néhány s o v v i n i s t á n a k — vasuti hivatalnokoknak és állami tanítóknak — azon óhajta, hogy az újonnan épült filiális templomban magyar istentisztelet hozassék bel!“

A közlemény szerint ezen gyűlést megelőzte egy más, ugyan e tárggyal, de formahibák miatt nem határozhatott. A december 6-iki gyűlésen a formahibák elhárultak.

Ezen gyűlésre „tömegesen jöttek mindenféle vasuti hivatalnokok, evangélikusok, katolikusok, kálvinisták, sőt zsidók is.“

„Az egyházi adót fizető evang. vasutasok száma legfeljebb 30, s mégis 120—130 vasutas jelent meg a gyűlésen, köztük $\frac{2}{3}$ -on felül nem evang., katolikus, kálvinista és zsidó.“ Ezen b. lap szerint a kálvinisták nem evangélikusok, jó, hogy a zsidók után nem sorolja fel őket. (?)

A gyűlés lefolyása persze izgalmas volt. A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasásánál a filiális egyház jegyzője P a u l i n y i „megengedte magának B u r j a n János egyházi tanító úrra azon megjegyzést tenni, hogy az ő — a hívek közt a templomban történt — agitálásának következtében a mult ülésen nem teljesült a magyar istentiszteletre vonatkozó kívánság.“ B u r j a n védekezett: ő — úgy mond — azért akarta a magyar istentisztelet tárgyát levenni a napirendről, mert az előzőleg kihirdetve nem volt. B u r j a n vé-

delmére D u l a Máté kelt fel, mint a filiális egyház adófizető tagja. Első szavainál „ki vele, pánszláv, agitátor, mit keres itten“ stb. volt a válasza a vasutasok részéről. „S az elnökség? hallgatott! A papnak annyi érzéke és bátorsága nem volt, hogy felszólalt volna a jogtalanul megtámadott D u l a mellett!“

Sok küzdelem után felolvasható volt a kérvény a magyar istentisztelet érdekében, „melyben a magyar gondolkodású (gondolkodású!?) hívek számára magyar nyelvű istentisztelet kívántatik egyszer; felemelt hangon olvastatván a kérvény azon pontja, hogy a vasut részéről a filiálisnak ígért pénzbeli segély csak akkor adatik meg, ha a magyar istentiszteletre vonatkozó kívánság teljesülni fog.“

Erre aztán azt jegyzi meg a cikk írója: „Mi lett volna természetesebb, mint hogy a kérvény ezen szakaszának elhangzásánál, a hol júdasi jutalom adatik az árulásért, a hol az egyháznak váltságdíj ígértetik ha önmagát eladja, a hol az egyház ily nyilvánosan arcul üttetik, az elnökség egyáltalában megtiltotta volna az ilyen kérvény tárgyalását! Nem! Az ismét csak hallgatott, ismét némán tűrte, a mint az éljenek kiabálásától a templom szinte rezgett.“

S borzasztó bünt követett el P a u l i n y i állami tanító, hogy a magyar nyelvű istentisztelet mellett felszólalt, mert hiszen ő „tót prónai születésű“ — „t ó t s z ű l ő k g y e r m e k e !“ úgyszintén R a k y t a áll. tanító. Az ellentábor azt hangoztatta, hogy magyar istentiszteletre szükség nincs, mert Ruttkán nincs egy evang. hívő sem, ki a tót nyelvet ne értené. D u l a Máté szolt. Reflektál R a k y t a áll. tanító „azon felháborító szavaira,“ hogy mivel a gyermekek a polgári iskolában magyarul tanulják a vallást, illő, hogy a templomban is magyarul prédikáljanak nekik, s hogy a magyar énekhez is szokjanak hozzá“ — s kijelentette, hogy „éppen azért, mert csak magyar nyelven tanítják a vallást, szükséges az istentisztelet ezen gyermekek számára anyanyelvükön, továbbá hogy a filiálisnak j o g a s i n c s azon kérdés felett dönteni, mert ez kizárólag az egész egyház gyűlését illeti.“ Erre ismét persze zaj keletkezett Majd D á v i d felügyelő D u l á t ó l, ki csak háborúságot csinál, úgyszintén B u r j á n tanítótól megvonta a szót Végre a felügyelő (Dávid F.) — „ámbár $\frac{2}{3}$ -okon felül nem evang. ok voltak jelen“ — „k i m o n d o t t a, h o g y a r u t t k a i l e á n y e g y h á z e g y h a n g u l a g e l h a t á r o z t a, h o g y h a v o n k é n t e g y s z e r m a g y a r l e s z a z i s t e n t i s z t e l e t !“ Most jön az érdekes megjegyzés: „S a lelkész? — Nemcsak, hogy nem szolt fel saját tót hivei védelmére, nemcsak hogy nem akadályozta meg a törvényellenes határozatot, holott ő legjobban

tudta, hogy nincs a ruttkai leányegyházban lutheránus, ki tótul ne értene, tudván azt, hogy az ellenpártot (a magyarokat) nem a vallássság, hanem egyedül politikai demonstráció vezeti, még ő maga is a demonstráló k segítéségére ment, s felajánlotta a havonként egyszer tartandó magyar istentiszteletet!

Erről referál „Bobuzmány“ (Isten előtt ismert.) ez történt Turócbán! Igazán, panaszra méltó ok!

De mit is gondolnak azok a jó Turóciák? Először azt, hogy a kálvinisták nem evangélikusok, (de egyezségekre léphetnek az evangélikusokkal.) Hiszen sok helyen együtt vannak a templomban, egy gyülekezetet képeznek. S aztán azt gondolják a jó turóciák, hogy az a 30 evang. nem kívánhatja jogosan a saját anyanyelvű istentiszteletét? De az igazságnak győznie kellett. Annak a 30 evang. és nem tudom hány kálvinistának, igenis joga volt ép úgy kívánni a magyar nyelvű istentiszteletet, mint a tót nyelvű hívők kívánják a tótot, a németek a németet. S ezen kívánságot teljesíteni a papnak erkölcsi kötelessége volt, és Konesek lelkész urat csak elismerés illeti meg. Hogy pedig ez oly nehéz küzdelemmel sikerült csak, az a turóci tótoknak szégyen. Az idegen vallásuk segítsége az ő igazságérzetük mellett tanúskodik. Sajnos, hogy Magyarországon, magyar embereknek ily keserű küzdelmek árán lehet hozzájutni jogukhoz; (sajnosabb, hogy egyházi téren így dühöng a „nyelvkérdés;“ a legsajnosabb pedig az, hogy épen evangélikus egyházunkra nehezedik az ilyen áldatlan versengésnek átka a legsúlyosabban. Mind ez talán az evangélium nagyobb dicsőségére történik? És hozzá még Turócbán! Mi úgy hiszünk, hogy elismerés illeti azokat, a kik épen Turócbán is hangsúlyozták és érvényre emelték a magyar nyelv jogát.)

Emlékünnepély. A theol. akadémia kegyeletes ünnepet ült a napokban. Négy esztendő előtt elhunyt nagyérdemű tanárának — Pukánszky Bélának — emléket újította meg s közadakozásból állított sírkövet avatott fel az emlékezők s tisztelők kegyeletes kis seregének részvételével.

Az ünnepség délelőtt 10 órakor kezdődött az akadémia dísztermében a theologusok énekével. Dr. Masznyik Endre theol. akad. igazgató, az emlékbizottság elnöke üdvözölte a megjelenteket s rövid pár szóval utalt az alkalom jelentőségére. Melegen szólt Pukánszky egyéniségéről, a ki földi keresztviselés közben megtartotta a mennyei koronát. Utána Hornyánsszky Aladár theol. akad. tanár, Pukánszky tanítványa és utódja olvasta fel szigorú szakszerű emlékbeszédét. Az emlékbeszéd részletesen foglalkozott a régi theologiai oktatás rajzával, a theol. akadémia alapításának jelentőségével; apróra el-

beszélte, hogy készült — Schneller István hatása alatt Pukánszky az ótestamentomi theologia tanészékére; vázolta erőfeszítéseit, tanárait, főképp Schneller és Lagarde hatását, majd pedig elemezte és jellemezte Pukánszky tanári és irodalmi működését. Az emlékbeszédet az egybegyűlt közönség feszült figyelemmel hallgatta. Dr. Masznyik Endre bemutatta a távol levő Schneller István és Löw Fülöp levelét, a kik a kegyeletes ünnepre üdvözlötüket küldték. Ujabb ének után a kecskekapi temetőbe vonultak az egybegyűlték s félkörbe álltak a sir körül. Az ifjúság megint énekbe fogott s elhangzásakor Kovács Sándor a tanítványok és barátok megbízottja átadta az emléket, a melyet Steltzer Ede felügyelő az ev. egyház gondviselésébe fogadott. „A mint 25 év előtt kebelébe fogadta s táplálta a tanuló ifjút, — úgy hű őre s ápolója lesz most hamvainak.“ Rátz Vilmos a theol. ifjúság nevében mondott néhány meleg szót. Az ünnepségen a theol. akad. tanári kara s a theol. ifjúságon kívül jelenvoltak a boldogult gyermekei s rokonai, Marian József és neje, továbbá Dr. Dobrovits Mátyás, tb. theol. akad. tanár, az emlékbizottság tagja. Az egyház részéről Steltzer Ede felügyelő, Ebner Gusztáv, Schmidt Károly Jenő lelkészek, Hacker Károly esp. másodfelügyelő, Stiegler Sándor, Heim Károly, Láng Sándor, Michaelis Vilmos, Dax Gottlieb, Bán Miksa; a lyceum részéről Markusovszky Sámuel igazgató, Márton Jenő és Dr. Losonczy Lajos tanárok; továbbá Wollmann Etma, az állami tanítónő-képzőintézet s Jónás János, a felső kereskedelmi iskola igazgatója, Balogh Elemér ev. ref. lelkész, Forray Béla, Dingler Sándor reáliskolai tanár, Kertscher Ede bazini, Maschtana József pusztafödemesi lelkész, ifj. Angermayer Károly, Steiner Ármin stb.

A siremlék felirata a következő:

†

Pukánszky Béla

theol. akad. tanár

1859—1899,

Vita cruisis via salutis.

Ez emléket tanítványai és barátai állították.

A sirra ez alkalommal koszorút helyezett a theol. akad. tanári kar, az ifjúság, a család s egy palmaágat küldött Schneller István.

(A kiváló tudós, ember és tanár, mint kevés más hasonló pályán működő érdemelte meg azt a meleg és őszinte ragaszkodást, a melylyel tanártársai és hallgatói iránta viseltettek. Ha valaki, úgy Pukánszky Béla rászolgált arra, hogy el ne feledjük!)

KÜLFÖLD.

J. G. Herder születésének 100 éves évfordulóját ünnepelte a művelt külföld december 18-án.

Bennünket a sokoldalú tudósnak leginkább csak theologiai oldala érdekel, és itt is inkább az ő protestáns világnézete és ezzel kapcsolatban Róma feletti ítélete.

Herder protestáns volt testestül-lelkestül s épen azért — igazságos is. Saját egyháza hibáit ép úgy tudta ostromozni, mint a hogy elleneink jó oldalát mindig méltányolta. Egy ilyen embernek nézete súlyosan esik a latba akár pro akár contra.

Egyik hatalmas műve — mely különben párját ritkítja a világirodalomban — az „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit.“ Kár, hogy ezen legkiválóbb munkája befejezetlen. (A középkorral záródik.)

E művének reánk nézvé legfontosabb részei azok, hol Rómáról szól. Ítélete ma is — a mellett, hogy sajnosan igaznak bizonyult — fontos és tanulságos. Ma, mikor Róma inkább mint valaha — a jezsuita rend módjára — eszhatatlannak, változhatatlannak és javíthatatlannak bizonyult, nagyon üdvös volna, ha minél többen ismernék meg — a mi vezető embereink közül is — az olyanok nézetét, a kiket elfogultsággal vádolni épen nem lehet.

Igazságérzetét jellemzi, hogy egyik 1774-ben megjelent művében, a fentnevezett „Eszméi“ nek mintegy bevezetésében, mint a legelsőik egyike igazságot szolgáltatott az akkor szerfelett megvetett középkornak, kiemelve ezen sötét századok pozitív eredményeit — a racionalizmus korszakának árnyoldalaival szemben, a hol „a gondolkodás egyoldalú uralma alatt az élet ösztöne és cselekvői képessége gyöngítettet.“ „Eszméi“ 1784-ben jelentek meg. Ezekben mindenekelőtt elismeri, hogy „a római püspök bizonyára sokat tett a ker. világerért, hiven a város nevéhez nemcsak térítések által hódított meg egy világot, hanem törvények, szokások és szertartásokkal tovább is, erősebben is és bensőbben is kormányozta, mint a régi Róma az ő világát. Az összes császárokat, királyokat, fejedelmeket, grófokat stb. — ha arról van szó, hogyan jutottak uralomra — Rómának nagy három koronás „lámája,“ harciatlan papok vállaitól hordozva, megáldhatná keresztjével: „Nélkülem nem lettek volna azokká, a mik vagytok.“ Az ó-kor megmentése szintén az ő műve és Róma méltó arra, hogy ezen megmentett kincseknek titkos szentélyévé legyen“ stb. Készséggel ismeri el Herder, a bencések érdemeit is, a kinek rendje nélkül az ó-kornak talán legtöbb irata reánk nézve elveszett volna. Nagy Gergelyről, e rendnek legkimagaslóbb alakjáról, hosszabban emlékszik meg de a midőn saját nemzetének, illetve a né-

met népek európai helyzetének szentel Herder néhány „általános gondolatot,“ más szóval, a midőn a nemzeti igaz öntudatot szólalhatja meg Rómával szemben, minden igazságérzete mellett, sőt épen ennek következtében kimélelenül ostromozza „a római pápaságnak barbárságát,“ mert „nem lehet egymásra nézve idegenebb két dolog, mint római pápaság és nemzeti szellem.“ Amaz szakadatlanul aláasta emezt. A pápaság hatalmáról körülbelül ezeket mondja: (Nagy Gergelyre vonatkoztatva): „Valamint egykor a püspököket úgy megfosztotta most hatalmuktól az országok uralkodói. Császári koronát adományozott, melynek ismeretével maga sem birt. Félelmetes kezében egyházi átkokkal és interdiktumokkal, birodalmakat emelt és ajándékozott el, királyokat ostromozott és oldott fel, országoknak elvette istentiszteletét, alattvalókat köteleseik alól feloldott, egész papságának elvette nejeiket és gyermekeiket, s általában oly rendszert alapított, a melyet évszázadok hosszú sora ugyan megrázkodtatott, de meg nem semmisíthetett“ stb.

A római hierarchiát nagyon behatóan tárgyalja Herder. Legfontosabb idevonatkozó megjegyzései: „Maga a név: R ó m a mindent mond. A világ régi királynője, a népek feje és koronája, püspökét is ugyanazon szellemmel töltötte el, hogy a népek fejévé legyen a m a g a módján.“ „A pseudoizidor-féle dekretalesek többet használtak a pápának, mint tíz császári diploma: mert tud a t l a n s á g é s b a b o n a, a mely az egész középkort borította, képezte azt a széles és mély tengert, melyben Péter halászott.“

Nincs a világon hatalom, mely mindent, még a legellenségesebb körülményeket is úgy fel tudta volna a maga érdekében használni — mint Róma. Így Herder szerint: 1. R ó m a uralma a hiten alapszik; azon a hiten, melynek feladata az emberi lelkek ideig és örökkévaló javának előmozdítása. E rendszer szolgálatába áll mindaz, a mi az emberi lélek vezetésére képesnek bizonyul és mindezt Róma ragadta magához. Az anyaméhtől a sirig, s azon túl a purgatóriumban is az ember az egyház hatalmában volt, a melytől nem menekülhetett a nélkül, hogy menthetetlenül szerencsétlenné legyen „Az egyház atakította fejét, nyugtalanította és megnyugtatta szívét; a gyónás által birta titkainak, lelkiismeretének, mindennek kulcsát, a mi benne és rajta volt.“ 2. E hit vezetésére nem a legnagyobb, legfontosabbat, hanem a legkisebb, a leginkább kézzel fogható használta az egyház; mert jól tudta, mi kevésre van szüksége az ember áhítatának. Kereszt, Máriakép, mise, olvasók inkább szolgálta céljait, mint sok más ügyes spekuláció. E „házi szereit“ is szinte a fukarsággal határos takarékosággal kezelte. A hol elegendő volt egy mise — ott elmaradhatott az ür-

vacsora; a hol elégnek bizonyult a csendes mise, nem volt szükség a hangosra; a hol átlényegült kenyeret ettek, ott nem volt szükség az átlényegült borra. Ilyen háztartással megfizethetlen szabadságra és ajándékokra tett szert az egyház. 3. A legkisebbel vével a legügyesebben kapcsolta össze az egyház a legfinomabbat és legdurvábbat. Senki sem tudott oly alázatossan hizelegni és könyörögni, mint veszély idején vagy együgyűekkel szemben a pápák; hol Péter beszélt általuk, hol meg a legszívélyesebb atya; de senki sem lehetett nyiltabb és erősebb, gorombább és keményebb, sem szóban sem tetteben, mint ők — szükség esetén. Ez a szent despotismus apai méltósággal feldiszítve, nagyobb eredményeket volt képes felmutatni, mint haszontalan politikai intrikák azon üres udvariassága, melynek senki hitelt nem ad. A pápa tudta, hogy mit akar és hogyan követeljen engedelmisséget. 4. A római politikai művészet, a polgári társadalom egyetlen egy tárgyával sem foglalkozott előszeretettel, mert önmagáért és önmagának élt, mindent felhasználta, a mi szolgálatára lehetett és kész volt mindannak megsemmisítésére, a mi neki ellenszolgált, mert csak önmagára volt gondja. 5. E célból a római államhatalom (mert lényegében az volt) mindent szolgálatába fogadott, a mi hasznára lehetett: háború és kard, láng és börtön, hazugul kigondolt iratok, hamis eskü (pl. kettévágott hostiára) inquisitionális bíróságok és interdiktumok, szegény és inség, földi boldogtalanság és örök kárhozat — mind szolgálatában állt. Hogy valamely országot uralkodója ellen fellázítson, az üdvösség minden eszközét elvehette attól. Péter kulcsaival rendelkezett az egyház Isten és ember — parancsolatok nép- és emberjogok felett. 6. És . . . férfit vagy aggastyánt szemeltek ki. A római szék érdeke folytonos volt; a tapasztalt aggastyánt oda állították, hogy a gyermekek — neve legyen.

Szerfelett érdekes és tanulságos mind az, a mit Herder mond, a mikor a hierarchiának azon hatásáról beszél, melyet Európára gyakorolt. Szívesen elismeri mind azt a jót, a mit a hierarchia a szegények és szűkölködők, földmivelés és kereskedelem, művészet és tudomány érdekében tett, mert hiszen: „a keresztyénség természete szerint bármilyen alakban jó gyümölcsöt terem.“ De felveti a kérdést: Ha mind ez a jó a római püspök nélkül is megtörténhetett volna, mi hát az a haszon, a mit az ő lelki uralma Európának hozott?! Herder a következőkkel felel: 1. Sok pogány nép megtérítésel De hogyan térítették

meg?! Gyakran tűzzel, karddal és irtó háborúkkal. Ne mondja senki, hogy Róma ilyeneket nem rendezett! Ő engedélyezte azokat, élvezte gyümölcseit és ha lehetett, utánózta az ilyeneket. Így alapítottak királyságok, a melyeket a pápa felavatott, sőt később Krisztus keresztye mint a gyilkolás jele hordoztatott az összes földrészekbe. 2. A hierarchiának tulajdonítják azt az érdemet, hogy Európa népeit egy keresztyén köztársasággá egyesítette. Ker. köztársaságnak Európa csak a hitelenekkel szemben mutatkozott és ott is vajmi ritkán — előnyére és dicsőségére; mert a keresztes hadjáratok még az epikus költő szemében is alig lehetnek dicsőséges tettek. 3. A hierarchia dicsőségére felhozták, hogy a fejedelmek és nemesek despotizmusával szemben áldásos ellenhatalomnak bizonyult és az also rendet felsegítette. Ez önmagán igaz, de csak nagy korlátozással állhat meg . . . Ennek háznak (sváb királyi) a vére letagadhatatlanul terheli Rómát. Micsoda iszonyatos magasság: a keresztyénség legelsőbb bírójának lenni és uralkodni az összes európai királyok és országok felett! VII. Gergely — bizonyára nem közönséges ember — III. Ince, VIII. Bonifác — ennek beszédes tanúi. 4. . . egyetlen egy bencésnek sem képezte főcélját a földmivelés, hanem csak a szerzetesi áhitat. Megszünt dolgozni, mihelyt dolgoznia nem volt szabad; és szerzeményeiknek minő óriási összegei vándoroltak Rómába vagy oda, a hová eltűnniök nem lett volna szabad! — VII. Gergelyt nem bántották beteg apácák szerelmi sóhajtásai, a rendek tagjainak titkos utai, a papok néma és hangos bűnei, az általuk megrontott házasságok, a holt kéz összegyűjtött javai, az elkülönített (papi) rend hiúsága és dolyfe és semmi mindezekből származó eltévelyedés, — de a történelem könyvében az ezekből származó következmények nyilvánvalók. 5. Azért „szent naplopók búcsújárásain“ sem talál dicsérni valót. 6. A latin nyelv mindeket egyesítő köteleke is számos csomót mutat. Az ország nyelvével egyúttal a nemzeti jellem és öntudat egy nagy része is veszendőbe ment stb. — Végül — miután bevallja Herder, hogy nem szívesen vetette mindent papírra és igazságot szolgált a hierarchia több intézményének, a melyek mint a „hagyomány durva takarója“ — arra voltak hivatva, hogy a barbárok támadásaival szemben megőriz-

zék azt, a mi megőrzendő vala, arra az eredményre jut, hogy örök időkre szóló pozitív értéket aligha vivott ki magának: „Ha a gyümölcs megérett — szét pattan a hűvelye.” Majd élesebb hangon jellemzi ezt a megérett gyümölcsöt: „Rómától pl. a jobbagysággal szemben segedelem nem volt várható, mert az ő szolgálói maguk másokkal együtt osztozkodtak Európa uralmában és Róma maga hatalmát lelki rabszolgákra alapítá. Népszerűségét nyomorult szóliturgia képezte; a gonosz patristikus retorika kolostorokban, templomokban és gyülekezetekben a lelkek varázsos despotizmusává aljasult, a melyet a tömeg korbácsos és kötéllal, sőt bűnbánóan szénával szájában, térden csúszva — tisztelt. Tudomány és művészet oda volt, mert a mártírok csontjai, harangok és orgonák zúgása, tömjénfüst felhői, tisztítóúzi imái között nem lanknak a műzsák. A hierarchia villámaival megfullasztotta a szabad gondolkodást, jármával elnyomott minden nemesebb ösztönt. A szenvedőnek hirdették egy más világ jutalmát, az elnyomók gazdag hagyatékok fejében megnyerték halála esetére a feloldozást, Istennek országa bérbe volt adva a földön. „Extra ecclesiam nulla salus“ volt Európazerte a dogma.

Természetes dolognak tartjuk, hogy a ki ily alaposan ismerte Rómát, teljes mértékében tudta méltányolni Luthert és Luther „megszabadító” művét is. Csak azt sajnáljuk és sajnálja velünk együtt a tudomány, hogy a kérlelhetlen halál megakadályozta Herdert azon tervének végrehajtásában, hogy „Luther reformációjának befolyása Európa különböző országainak politikai helyzetére és a felvilágosodottság terjedésére” címen, megírja azt a munkáját, mely „Eszméi”-nek folytatása, illetve befejezéseként egy hatalmas lépéssel előbbre vitt volna bennünket egyfelől Róma és másfelől a reformáció igazságának megismerésében. De emléke így is maradandó. És ha a nagy többség ő benne ma nem a theologust ünnepli, mi épen annak emléket ne engedjük elhomályosulni, ki mint — a maga idejében és körében — egy Schleiermacher a vallásnak a műveltek körében nagy szószólója volt és példájával és szavaival egyaránt hatalmas lépéssel vitte előre egyháza életet. Tanuljuk meg tőle is megismerni Rómát olyannak a minő valóban, nemcsak ellenfélnek, hanem ellenségnek is, de nem a fanatizmus korlátoltságával, hanem az igazság kutatásán és megismerésén alapuló meggyőződéssel.

A német birodalom statisztikája szerint az 1895—1900 években a következő ki- illetve

átérések történtek az evangélikus és a katolikus egyházak között: 1895 ben: 3895 katolikus lett evangélikussá, 1896 ban: 4367, 1897 ben: 4469, 1898 ban: 5176. 1899-ben: 5351 s 1900 ban: 6104 — összesen: 29.662. — Az evangélikus egyházból a kath. egyházba kitérték száma volt: 1895: 588, 1896: 664, 1897: 705, 1898: 699, 1899: 668, 1900: 669 — összesen: 3993. — A lelekszám arányában nem 4000, hanem 10.000 konvertitát kellett volna nyernie Rómának. Tehát Németországban is van „Los von Rom” mozgalom. Csak így tovább!

Bencések, mint rabszolgatartók. Szokatlan — bár nem hihetetlen — dolog híre érkezik Madridból. Nehány esztendővel ezelőtt a bencések apátjaiktól aláírt felhívás volt olvasható a templomajtókon, melyekben fiatal emberek szólítottak fel arra, hogy a lelkesítő pályára lépjenek. Megígérték a vállalkozóknak, hogy mindenféle kiadásukat megtérítik, ha arra kötelezik magukat, hogy néhány esztendőre a bencéseknek Nyugat-Ausztráliában levő missziói állomásaikra vonulnak. Többek között akadt egy vallásos gyógyszerész-tanuló, a ki korábbi theologiai tanulmányait pénzhány következtében abbahagyta. A felhívásban eszközül látott régi óhajának megvalósításához. Jelentkezett és felvétetett. Más hat fiatal emberrel együtt Ausztráliába küldték, New-Norciába, a bencések telepítvényére. A szerencsétlenek azonban nagyon csalódtak. A legnehezebb mezei munkára, óriási juhnyájak legeltetésére szorították őket. (Ezek képezték theologiai tanulmányaikat) Enni keveset kaptak. Lakó és tartozkodási helyet is nem a többi szerzetesekkel együtt, hanem a barmoknál és bennszülötteknel nyertek. Türelmesen vállalkoztak a legnehezebbre is néhány hónapon keresztül. Végül tanulási vágyaiknak adtak kifejezést, mire feleletül sorsuk még rosszabbra fordult. A fent említett gyógyszerész erre megszökött, egyik városban mint pincér tartotta fel magát, kevés megtakarított pénzzel haza indult Spanyolországba Hosszabb bolyongás után Oranba érkezett (Algier) Marakkoi rablok kezébe esett, kiknek főnöke a Chafarina szigetek kormányzójához vitte, a ki hazájába küldte. Madridba érkezve a bírósághoz fordult. A spanyol liberalis sajtó természetesen élénken tárgyalja az esetet és nevezetesen a visszamaradt hat „theologus” ügyében szigorú vizsgálatot követel.

A német egyetemeken az ev. theologushány tenyegyet. Az utolsó félévben a 17 főiskolán csak 2207 volt a theologusok száma (ezek között 1199 a kilenc porosz egyetemen) A porosz főiskolákon 10 év előtt 2224 theologus tanult, tehát több mint most az összes főiskolán. Tekintettel arra, hogy Ausztriában is hova-tovább mind nagyobb számban van szükség német lelkészekre és hogy ezeknek egy részét eddig is a-

német egyetemek szolgáltatták, ezután is onnan várják — érthető az intéző körök aggodalma a jövőre vonatkozólag. — (Nálunk már régóta észlelhető a káplánhiány, bár az utolsó évben a theologusok számának örvendetes szaporodása remélhetővé teszi azt, hogy e téren javulás áll be.) — s.

IRODALOM.

Mi kell a magyarnak? Parlamenti körökben néhány nap óta közbeszéd tárgyát képezi egy esemény, mely az obstrukció utolsó napjaiban a Kaszinóban ment végbe, de nyilvánosságra csak most került. Egy este a nagy társalgóban a Kaszinó politikusai igen számosan verődtek össze, s a helyzetéről beszélgettek. A hangulat meglehetősen izgatott volt, néha súlyos kijelentések is hallatszóttak, kemény kritikai szavak. Egy főrendiházi tag egyszerre a következőket mondja: „Ha az obstrukció legalább olyan célokért küzdenének, a melyekre első sorban van szüksége a nemzetnek.“ „Kíváncsi vagyok, felel erre gyorsan az obstrukció egyik védelmezője, hogy mit tartasz kegyelmes uram olyannak, a mire első sorban van szüksége a magyarnak?“ „Az köztudomású!“ felelt a kegyelmes úr. „Fogadjunk 100 üveg pezsgőbe, hogy ha négy szemközt megkérdezzük azt a 34 urat a kik itt vannak, nem lesz 3, a ki erre a kérdésre egyformán felel.“ A fogadást megkövítették, a szolgálk papirszeleteket hoztak és azt a bronzurnát, a melyet még a Széchényi István kora óta használnak választási célokra s a titkos szavazás megindult. A kérdés az volt: Mi kell legelső sorban a magyarnak? — erre kellett felelni. Az urak gyorsan leszavaztak, s aztán nagy érdeklődés közt bontották fel a szavazó lapokat. Általános meglepetésre a fogadást a kegyelmes úr nyerte meg, 9 lapon ilyen válaszok voltak; „A magyarnak szabadság kell, semmi egyéb“ „Függetlenségre van leginkább szükségünk“ „Ne feledkezzünk meg a testvériségről.“ „Több pénzt.“ „Önálló vámot.“ „Szorosabb összetartást!“ 23 szavazó lapra azonban, mintha csak összebeszéltek volna a szavazók, ezt írták: „Mi kell a magyarnak? Hát Egyetértést! A kaszinónak egyik képviselő tagja erre így szólt: „Egészen természetes, hogy majd nem mindnyajan erre a gondolatra jutottunk. Az oka ennek az, hogy egyetlen egy lap sem nyújtja a hazai közéletnek olyan hű képét mint az „Egyetértés“ s a függetlenségi törekvésnek az „Egyetértésnél“ lelkesebb buzgóbb és nagyobb sikerű apostola egy sincs. De nemcsak politikai és társadalmi téren lett az elmúlt 37 évfolyam alatt vezérlappá az „Egyetértés“, a közgazdaság, az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság sem nélkülözhetik szolgálatait. Szépiro-

dalmi rovata pedig egyedül áll az egész sajtóban. Fenyő Sándor főszerkesztő ugyanis, mint politikai főmunkatársat meg tudta nyerni Kossuth Ferencet, Magyarország ez időszerint legelső politikusát, azonképen szépirodalmi főmunkatárssá megnyerte a ma élő magyar írók egyik legnagyobbikát, Eötvös Károlyt. E két ragyogó névhez kiváló munkatársak egész gárdája csatlakozik — s ezek együttes munkája emelte az „Egyetértést“, a haza határain túl is hódító utat járó, legelső magyar lappá. Most újévkor ez a lap gyönyörű ajándékot is ad előfizetőinek, azoknak is, kik most jelentkeznek új előfizetők gyanánt. Pompás Rákóczy-album ez művészi kivitelű és gazdag tartalmú. Előfizetések Budapest, Vármegeye-utca 11 szám alá beküldendők. Tisztviselők, papok, tanárok, tanítók, telkészek, magyar katonatisztek kedvezményes áron kapják egy hónapra 1 frt 20 krért, negyedévre 3 frt 50 krért félévre 7 frtért.

Évkönyv. A nagy kiderjedésű gergelyi evang. gyülekezet egyházi életéről hű képet nyújt azaz Évkönyv, a mely II. évfolyamában most hagyja el a sajtót Mohácsi Lajos szerkesztésében. A gyülekezet, mely 2000 lelket számlál, minden intézményével a fáradhatatlan munkásság szép reményre keltő eredményeit mutatja fel az 1903. évről is.

Két szép karének gyűjtemény jelent meg Hódosy Béla sárospataki tanítóképző-intézeti tanártól. Az egyik: „Énekek, Dalok.“ Gyűjtemény, ev. ref. egyházi énekkarok számára. Hazai zeneirodalmunk bővelkedik ugyan ilyenmű gyűjteményekben, de e gyűjtemény mintegy kiegészítője a többieknek. Ujabbán már a falusi egyházakban is vannak dalárdák. Az ily falusi énekkarok tagjai jobbara egyszerű földmivések és iparosok, kik egyrészt zenei képzettség, másrészt kellő hangterjedelem híján kevésbé képesek a legtöbb gyűjteményben, az inkább gyakorlottabb énekkarok számára irt darabokat előadni. E gyűjtemény szerzője arra törekedett, hogy gyűjteménye darabjait a legkezdetlegesebb énekkarok is előadhassák. Az egyes szólamok változatosak, az összhang minden egyes darabnál jó. A hangterjedelem nem megy a szélsőségig. A tenor és basszus szólama csak néhol éri el a g, illetve az f, hangot. — A másik gyűjtemény címe: „Tárogató.“ Magyar dalgyűjtemény ifjúsági egyesületek, népis-kolák, felső polgári és középiskolák alsó osztályai számára, valamint tanítók és tanítónövendékek használatára. E mű a legszebb magyar népdalok s indulók egész sorozatát tartalmazza két szólamra. Dicsőretet érdemel, hogy a szerző e gyűjteménybe az összes ismert kurucdalokat felvette. Az ily minden izében magyar dalokkal lehet az ifjúságban a hazafias érzést fejleszteni. Egyszerű s mégis szép, melodikus letételénél fogva könnyen betanítható,

A Magyar Szó, a szabadelvű eszmék, a felvilágosodottság és az igazság fáradhatatlan harcosa, az új esztendő alkalmából előfizetési felhívást hirdet. A most lefolyt küzdelmes esztendő tényei tanuskodnak a mellett, hogy a „Magyar Szó” az igaz hazafiasság, a független szabadelvűség és a törhetetlen igazságszeretet bátor szószólója. A nemzet jogaiért vívott szent küzdelemben mindig ott volt az élen s a mikor egyesek megtántorodva, minden engedmény nélkül abbahagyták a harcot, a „Magyar Szó” ragadta fel a földre ejtett zászlót és hívta fel további küzdelemre az ország közvéleményét. Az újból megindult harcot azután folytatta mindaddig, míg elfogadható engedményeket nem kaptunk és az erőszakos eszközökkel való harcot dicsőséggel be nem fejezhattük. Elévülhetetlen érdeme a „Magyar Szó”-nak, hogy az 1848-iki törvények egyik jelentős alkotását, a XX t. c. et kiragadta az elfeledés homályából és erős küzdés után elérte, hogy az 1848. XX. t. c. végrehajtását a kormány is felvette programjába.

A Magyar Szó egyéb részeiben is elsőrangú ujság. Társadalmi, tudományos, művészeti és színházi kérdésekben vezető szerepe van a fővárosi sajtóban, ujdonság rovata pedig a leg-

frissebb, a legigazabb és legérdekesebb hírekkel szolgál.

A Magyar Szó előfizetési ára: Egész évre 28 korona, fél évre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fill.

ÜZENETEK

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozunk.

Dr. Sz. M. Későn kaptuk. Mást kellett nyomdába adni. Boldog új évet.

Pályázat meghosszabbítás.

Vonatkozással az 1903-ik év 45, 46, 47-ik lap számaira a szepesmegyei **matheóci**

lelkészi állomásra

a pályázat 1904 január 21-ig meghosszabbítatik. Pályázók ezen határidőig jelentsék magukat az alólirottnál.

Szepesbela, 1903. december 23

2-3

Wéber Samu, főesperes

Karácsonyi és új évi ajándékok

SZÁNTÓ KÁROLY

arany- ezüst műves, órás és ékszerész PÁPÁN
Fő-utca 25. Telefon 74.

Ajánlja az

Ötvös művészet

minden szakába vágó tárgyakban gazdagon felszerelt raktárát. — Arany és ezüst neműeket, órákat, gyűrűket, lánczokat.

A nagytt. lelkész uraknak figyelmébe!

Oltári szent edények, keresztelő kannák, oltári gyertyatartók remek stilszerű kiállításban, vert masszív ezüstből.

Tervezettel, rajzokkal készséggel szolgálók Elvállalok mindennemű szakmámba vágó megbízatást.

Toronyórák felállítását jótállással.

85 3-3

Részlet fizetésre is!

Saját ékszerjavító műhely.

Paját órajavító műhely.

Üzletem fennállása alatt 116 év. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

↔ Debreczenben, ↔

Darabos-utca 7. sz. a. (a Collegium mellett.)

Fennáll 1593 óta.

Teljesen e célra épített házamban készítem a mai kor legökéletesebb vívmánya szerint bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a cégem iránti bizalom, s ígérem ezúttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházzal érdeket tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra töreksem. Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron, több évre menő jótállással mellettem.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor, orgonista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

2 25-25

orgona építő

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Erdelűöket szívesen látok, tevékkel készséggel szolgálók.